

EEN 125-JARIG JUBILEUM?

84 jaar Dagblad van Noord-Brabant of 42 jaar dagblad De Stem

DOOR JOOP BARTMAN

Het Dagblad voor Zuidwest-Nederland De Stem viert het 125-jarig bestaan. Dat jaargangcijfer staat in de kop en De Stem wil het weten ook: de feestelijkheden volgen elkaar in bonte verscheidenheid op. Het obligate jubileumnummer komt eind september. De Stem 125 jaar? Maar dat is toch de titel van een blad dat in 1943 voor het eerst verscheen? En niet in Breda, maar – na een korte tijd in Vlaardingen – in Tilburg.

Dat De Stem haar leeftijd zo opmerkelijk heeft opgerekend, is het resultaat van een der best geslaagde transformatieschetsen welke ooit zijn opgevoerd. Volgen we even de tekst van een van de hoofdrolspelers uit 1944: 'De komst van het Militair Gezag deed enige moeilijkheden rijzen. De toenmalige kapitein Sikkema was er niet ten volle van overtuigd dat het gezelschap dat achter De Stem stond volkomen vrij was van Neerlandia-invloeden. Een dergelijke verdenking is begrijpelijk als men overweegt dat én ondergetekende én de heer Bruna alsmede de heren Brader en Alberts oud-Neerlandia-employés waren'.

De ondergetekende is J. A. H. M. (Toon) van Schijndel, tot april 1944 redacteur van het Dagblad van Noord-Brabant en sinds 1 november van dat jaar directeur van De Stem. De Stem: geredigeerd en geadmistreerd in het pand van het Dagblad van Noord-Brabant aan de Reigerstraat in Breda, gedrukt op de pers van het Dagblad van Noord-Brabant, goeddeels gemaakt door journalisten van het Dagblad van Noord-Brabant en beschikkende over de abonnees van het Dagblad van Noord-Brabant. Dat Dagblad van Noord-Brabant zou dit jaar zijn vijftienvigste lustrum hebben kunnen vieren, voortgekomen als het was uit het in 1860 opgerichte Weekblad voor Oosterhout en omstreken. Je kan moeilijk stellen dat De Stem uit dat Dagblad is voortgekomen, Van Schijndel ten spijt. Van Schijndel heeft ervoor gezorgd dat het (oud)-illegale blad als schone dekmantel kon dienen voor de Brabantse (en Zeeuwse) loot aan de Neerlandia-stem, welke ook De Limburger Koerier en de Utrechtsche Courant droeg.

De Stem werd opgericht door de Vlaardingse hoofdagent van politie F. J. K. van Bilsen. De aanvankelijke toevoeging 'van Vrij Nederland' werd later vervangen door 'voor God, Koningin en Vaderland', een belijdenis welke tot in de jaren zestig de kop van de krant heeft gesierd. Naar Tilburg verhuisd, zag hij kans zijn blad een tamelijk landelijke verspreiding te ge-

ven. Van Bilsen werd op 20 januari 1944 als gevolg van een misverstand door de illegaliteit doodgeschoten. Drie van zijn medewerkers en opvolgers, Gerard Derks, B. de Wijs en Jan Roovers, werden door de Duitsers opgepakt en gefusilleerd. Voor zover we weten is een eerbewijs aan hun nagedachtenis (nog) niet in de herdenkingen voorzien.

Toon van Schijndel werkte ook aan de illegale Stem mee. Hij schreef er politieke beschouwingen in. Hij moet daarin erg veelzijdig zijn geweest, want op de lange lijst van de door de na-oorlogse

Honderd jaar en meer, dat is een jubileum dat in de dagbladpers in deze jaren tachtig niet ongebruikelijk is. De levensgeschiedenis van al die eeuwfeestelingen loopt meestal parallel. Het verhaal van de één kan dat van de ander zijn: liberale ondernemingsdrift of ideologische bevoegdheid, moeilijk begin, opbloei, stabiliteit. Van zo'n eeuw of langer zijn vijf jaren van wezenlijk belang: die van 1940-1945. Daarom verdiepte Joop Bartman zich eens in de lotgevallen van het dagblad De Stem, dat zijn 125-jarige bestaan viert, hoewel de titel pas 42 jaar oud is. Dat pleit voor De Stem, maar hoe zit 't met de rechtsvoorganger waaraan De Stem haar jaargangcijfer ontleent, het Dagblad van Noord-Brabant, cq Zeeland? Bartman sloot zich op in de kelders van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie en raadpleegde er de dossiers van de Commissie voor de Perszuivering. Hij tuurde naar de microfiches van de vergeelde jaargangen in het Stem-archief en raadpleegde de gedeeltelijk in druk verschenen scriptie van Jan Driever en Jan Brauer over de perszuivering. Het in 1968 in Audet opgegaane Neerlandia-concern, waartoe het Dagblad van Noord-Brabant behoorde, neemt daarin een belangrijke plaats in. Het algemeen gedeelte van die scriptie verscheen in de Fibulareeks 'Nieuwste geschiedenis' (Fibula/Van Dishoeck) onder het ISBN-nummer 9022841529.

perszuivering onderzochte hoofdartikelen in het Dagblad van Noord-Brabant komen er veertien voor die door hem zijn geschreven, althans onder zijn verantwoordelijkheid zijn verschenen.

Hij was voor de oorlog al iets belangrijks in de rooms-katholieke padvinderij, in welke functie hij relaties onderhield met figuren uit de Hitler-Jugend, de Bund Deutscher Mädel en de Nationalsozialistische Frauenschaft. In 1940 ging hij daar nog prat op, gezien een brief van dr Albert van de Poel, de toenmalige hoofdredacteur van het Dagblad van Noord-Brabant. Die referenties kunnen inderdaad bedoeld zijn geweest als binnenkomer bij een notoire pro-Duitse figuur als Van de Poel. Want uiteindelijk zou Van Schijndel uit het beroepsregister van het – nationaal-socialistische, voor journalisten verplichte – Verbond van Nederlandsche Journalisten worden geschrapt, omdat hij bij herhaling weigerde aanwijzingen van de Duitse persinstanties op te volgen.

Van Schijndel was dus de aangewezen man om het Dagblad van Noord-Brabant te laten schuilgaan achter De Stem. Citeren we hem nogmaals in zijn *aide-mémoire*: 'Tenslotte gelukte het Sikkema ervan te overtuigen dat De Stem generlei verbindingen had lopen met Neerlandia, ook al verbleef de president-commissaris, mr Van de Weyer, toevallig te Breda en bleek deze bevriend te zijn met dr Albering en mr Jacobs, voorzitter en secretaris van het stichtingsbestuur van De Stem, welke vriendschap dateerde uit hun gijzelaartijd. Het waren inderdaad wel allemaal toevallig samenlopende omstandigheden die een camouflagepolitiek suggereerden', schrijft Van Schijndel trouwhartig. Maar omgekeerd was er ook enige achterdocht jegens majoor Sikkema. Die was afkomstig van de Arbeiderspers, zodat het vermoeden voor de hand lag dat hij sympathieën zou hebben voor Het Vrije Volk. Van Schijndel stelt echter opgelucht vast dat Sikkema 'volkomen correct' bleek. Bovendien behoorde tot zijn staf ene kapitein L. Govers en die was ook al gijzelaar geweest en daardoor een goede bekende van de heren Bruna, Albering, Jacobs 'zodat het wantrouwen geneutraliseerd kon worden'. De stukjes van de puzzel vielen inderdaad wonderwel op hun plaats.

Van Schijndel was zelf zo tevreden over deze operatie waarbij het gehele Bredase Neerlandia-apparaat geruisloos in een Stem-wikkel werd geschoven, dat hij deze procedure vurig aanbeval aan zijn Utrechtse collega Van den Biggelaar om de Utrechtsche Courant te laten onderduiken in een Utrechtse Stem. De ver-